

TÜRKİYE'DE EĞİTİMİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

MAHMUT ÖZER

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0155
İnsan ve Toplum: 012

**TÜRKİYE'DE EĞİTİMİ
YENİDEN DÜŞÜNMEK**
MAHMUT ÖZER

Proje Editörü
Ömer Uzunağaç

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

VakıfBank Kùltür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 - Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2022

ISBN 978-625-7447-67-6

*Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank
Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım
amacıyla, kaynak göstermek şartıyla
yapılacak sınırlı alıntılar dışında,
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir elektronik veya mekanik araçla
çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve
mali hakları saklıdır.*

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi
Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Temmuz 2022

TÜRKİYE'DE
EĞİTİMİ
YENİDEN
DÜŞÜNMEK

MAHMUT ÖZER

MAHMUT ÖZER

Prof. Dr. Mahmut Özer, hâlen Millî Eğitim Bakanı görevini sürdürmektedir. Özer, 8 Ağustos 2018 ile 5 Ağustos 2021 tarihleri arasında da Millî Eğitim Bakanlığında Bakan Yardımcılığı görevini yürütmüştür. 28 Kasım 2010 ile 4 Ekim 2017 tarihleri arasında iki dönem boyunca Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Rektörlüğü görevinde bulunmuştur. 1 Ağustos 2015 ile 1 Ağustos 2016 tarihleri arasında Üniversiteler arası Kurul (ÜAK) Başkanlığı, 4 Ekim 2017 ile 8 Ağustos 2018 tarihleri arasında ise Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) Başkanlığı yapmıştır. Özer'in karmaşık sistemler, ağ bilimi, eğitim politikaları, mesleki ve teknik eğitim ve yükseköğretim konularında farklı formatlarda çok sayıda çalışması bulunmaktadır. Özer'in bu çalışmaların arasında son yıllarda kaleme aldığı *Türkiye'nin Mesleki Eğitim İle İmtihanı - Mesleki Eğitimde Paradigma Değişimi* (2020), *Eğitim Politikalarında Sistemik Uyum* (2021), *Eğitim Üzerine Söyleşiler* (2021), *Türkiye'de Yükseköğretimde Büyüme ve Dönüşüm* (2021), *Türkiye'de Eğitimin Evrenselleşmesi* (2022) adlı kitapları da bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9

I. BÖLÜM

İYİLEŞTİRME ALANLARINA GENEL BAKIŞ

Eğitim ve Beşeri Sermaye	15
Türkiye’de Eğitimin Evrenselleşmesi	21
Türkiye’de Eğitimin Demokratikleşmesi	25
Kız Çocuklarının Okullaşma Sorununun Çözülmesi	29
Okullar Arası Başarı Farkları	33
Sınav Baskısı	37
Eğitimde Mutabakat Mümkün mü?	41
Büyüme Kaliteye Düşman Olmak Zorunda mı?	45
Reform mu Sürekli İyileştirme mi?	49
Yaratıcı Öğrenme Spirali ve Akış	53
Okul İklimi	57

II. BÖLÜM

İYİLEŞTİRME ALANLARINA YÖNELİK ATILAN ADIMLAR

Covid-19 Salgını Sürecinde Yüz Yüze Eğitime Dönüş	69
Okul Öncesi Eğitim Yaygınlaşıyor	73
Fikri Mülkiyet ve Eğitim	77
Mesleki Eğitimde Paradigma Değişimi	81
Mesleki Eğitim Merkezlerinde Yeni Dönem	87
Matematik İçin El Ele	91
Eğitimde Sosyal Politikalar ve Fırsat Eşitliği	95
Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi	99
Özel Çocuklar İçin Eğitimde Fırsat Eşitliği	103

20. Millî Eğitim Şûrası	107
Güvenli Okullar	111
Güvenli Okul İklimi	115
Kütüphanesiz Okul Kalmadı	119
Spor, Güzel Sanatlar ve Tarım Liselerinin Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar	123
Köy Okullarına Yeniden Hayat Verme	127
81 İle Ölçme Değerlendirme Merkezi	131
Öğretmenlik Meslek Kanunu	137
Yeni Bir Teftiş Yaklaşımı ve Eğitimde Kalite Güvence Sistemi	143
Öğretmen ve Okul Yönetici Eğitiminde Paradigma Değişimi	147
Öğrenci Başarı Araştırması ve Kalite Güvence Sistemi	151
Temel Eğitimde 10.000 Okul Projesi	155
Çevre Dostu 1.000 Okul	159
Sonuç	161
Kaynakça	167

*Güzel Ülkemin
Fedakâr Öğretmenlerine*

ÖNSÖZ

Türkiye’de eğitim, 2000’li yıllarda tarihî bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönüşüm süreci eğitim sisteminin birçok bileşeninde eş zamanlı gerçekleştirilmiştir. Eğitimin tüm kademelerinde bir taraftan okullaşma oranlarının artırılması aracılığıyla eğitim kiteselleşirken diğer taraftan derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı önemli ölçüde azaltılarak Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ortalamasına yaklaştırılmıştır. Dolayısıyla eğitimde evrenselleşmenin gerçekleştirilmesi adına toplumun farklı kesimlerinden daha fazla öğrencinin eğitime dâhil olabilmesi sağlanmış ve bu süreçte eğitim yatırımları artarak devam etmiştir. Bu yolla hem okullaşma arttırılmış hem de eğitim göstergelerinde iyileştirmeler sürdürülerek kalite odaklı bir büyümenin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Türkiye’nin, eğitim sisteminde yaptığı bütüncül iyileştirmeler uluslararası kuruluşların değerlendirmelerinde de öne çıkmıştır. OECD tarafından yapılan değerlendirmelerde, özellikle PISA 2018 sonuçları doğrultusunda Türkiye’nin 15 yaş grubunda öğrenci sayısı en fazla artan ülkeler arasında olmasına rağmen matematik ve fen okuryazarlığında puanlarını en fazla artıran ülke olduğu özellikle vurgulanmıştır. Bu sonuçlar, öğrenci sayısı büyük bir artış göstermesine rağmen eğitimde kaliteden taviz verilmediğini, çok boyutlu iyileştirmeler aracılığıyla kalitenin de sürdürüldüğünü göstermektedir.

2000’li yıllarda başlayan dönüşüm süreci önemli iyileştirmeler getirmekle birlikte bugün eğitimde yaşanan küresel sorunlar Türkiye’de de kendini göstermektedir. Bilhassa 2020 yılında yaşanan Covid-19 salgını sonucunda eğitimde var olan eşitsizliklerin derinleşmesi bugün tüm dünyanın karşı karşıya kaldığı en büyük tehlikelerdendir. Geline nokta, eğitimde fırsat eşitliğinin güçlendirilmesi ve bu başlık altında da okullar arası başarı farkının azaltılması en öncelikli politika alanını oluşturmaktadır. Eğitimde fırsat eşitsizliği ve okullar arası başarı farkları 2000’li yıllarda yaşanan dönüşüm süreci öncesinde de var olan ve etkileri uzun yıllardır eğitim sistemimizde hissedilen sorunlardır. Ancak bu sorunlar, özellikle 1999 yılında yürürlüğe giren ve on yılın üzerinde yürürlükte kalan ‘katsayı uygulaması’ ile çok daha derinleşmiş ve kronik bir hâl almasına sebep olmuştur. Bu uygulama sadece okullar arası başarı farkını artırmak ile kalmamış aynı zamanda mesleki eğitimi travmaya sokarak iş gücü piyasasının büyük maliyet ödemesine yol açmıştır.

Uygulamanın oluşturduğu sorunlara çözüm üretebilmek için birbirleriyle ilişkili dört potansiyel alan ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bir eğitim sisteminin kalitesini doğrudan belirleyen ve bir dönüşüm veya iyileştirmeye girişilecekse en fazla yatırım yapılması gereken unsur olan öğretmenlerdir. Öğretmenleri güçlendirecek ve eğitimde yaşanan dönüşümde destekleyecek her türlü uygulama eğitim sisteminin niteliğini artırma potansiyeli taşımaktadır. İkincisi, OECD ortalamasına göre oldukça düşük seviyede kalan okul öncesi eğitimde okullaşma oranlarının artırılmasıdır. Okul öncesi eğitimde okullaşma oranlarının artırılması iki boyutta eğitimde fırsat eşitliğinin güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Öncelikle, her öğrencinin okul hayatına hazırlanmasını sağlamakta ve okula uyumunu kolaylaştırmaktadır. Böylece öğrenciler arasındaki farklar okul hayatına başlangıç aş-

masında henüz derinleşmeden azaltılmaktadır. İkincisi, sağladığı faydalar dolayısıyla ülkelerin sahip olduğu beşeri sermayenin niteliğini artırmada uzun vadeli getirisi en yüksek ancak maliyeti ilerleyen eğitim kademelerindekilere göre en düşük olan eğitim politikalarından bir tanesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmak hem eğitimde fırsat eşitliğinin artırılması hem de beşeri sermayenin daha nitelikli hâle getirilmesi için ülkelerin atabileceği en verimli adımlar arasındadır.

Üçüncü adım, okullar arası imkân farklılıklarını azaltmak ve hemen hemen tüm okullarda benzer eğitim ortamlarını öğrencilerin hizmetine sunmaktır. Bu kapsamda okulların fiziki imkânlarında ve altyapılarında iyileştirmelere ağırlık vermek ve güvenli okul iklimini tesis edebilmek gerekmektedir.

Dördüncü ve son adım ise mesleki eğitimi güçlendirmek ve iş gücü piyasasının dinamiklerine göre arz-talep dengesini rasyonel bir zemine oturtabilmektir. Bu adım da mesleki eğitimi iyileştirmenin ötesinde ortaöğretimin de dengeye oturması ve okullar arası başarı farklarının azaltılması açısından son derece kritiktir.

Bu kitap, işte bu dört alana ilişkin attığımız adımların daha iyi anlaşılmasına yönelik bir ihtiyaçtan ortaya çıktı. Kitapta yer alan tartışmalarla eğitim sisteminde bütüncül bir ilerleme sağlamak için farklı alanlarda yaptığımız iyileştirmelerin ortak amaca nasıl katkı sağladığını göstermeyi hedefledim. Bu kitapta, bu adımlara yönelik bilimsel bir makale biçiminden ziyade konunun anlaşılabilirliğini artıracak ve okunabilirliğini sağlayacak bir yazım dili tercih ettim.

Kitap, eğitim sistemimizdeki öncelikli sorunları ve bu sorunlara yönelik çözümler için atılan adımları içeren iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde eğitimde sorun alanlarımız kısaca ele alınmakta ve çözümlerle ilişkileri kurulmaya çalışıl-

maktadır. İkinci bölümde ise, yukarıda değinilen dört potansiyel alanda attığımız adımlar genel hatlarıyla değerlendirilmektedir.

Kitabın hazırlanmasına destek ve katkılarından dolayı Hayri Eren Suna, Müberra Nur Emin, Sadri Şensoy ve Petek Aşkar'a teşekkür ediyorum.

Kitabın, Türkiye'de eğitimin daha kaliteli hâle gelmesine ve eğitim meselelerine bütünsel bir bakış açısı ile bakılabilmesine katkı yapması dileklerle...